

Оглядове досьє
щодо надання фінансової допомоги
депутату парламенту після припинення його повноважень
у державах-членах ЄС, Великій Британії, Австралії та США*

***Анотація.** Оглядове досьє присвячено питанням правового регулювання надання фінансової допомоги депутату парламенту після припинення його повноважень у державах-членах ЄС, Великій Британії, Австралії та США.*

***Ключові слова:** фінансова допомога; депутат парламенту, строк повноважень народного депутата України, член парламенту, член Конгресу, посада, фінансова виплата.*

Вступ

Фінансове забезпечення депутата парламенту є гарантією його незалежності та доброчесності у здійсненні депутатських повноважень.

Досвід іноземних держав щодо запровадження механізмів надання фінансової допомоги депутату парламенту після припинення його повноважень є корисним для України у контексті удосконалення системи фінансового забезпечення народних депутатів України.

Основна частина

В умовах дії правового режиму воєнного стану в *Україні*, питання фінансової допомоги народним депутатам України викликає особливий суспільний інтерес. У цьому контексті слід зауважити, що Закон України «Про статус народного депутата України»¹, прийнятий у 1992 році, визначає правовий статус народного депутата України у Верховній Раді України (права, обов'язки і відповідальність) та за її межами, встановлює правові і соціальні гарантії здійснення народним депутатом України своїх депутатських повноважень.

У контексті дослідження, на нашу думку, варто звернутися до історії законодавчого регулювання. Так, Закон України «Про статус народного депутата України» передбачав широкий спектр гарантій трудових прав народного депутата України під час виконання депутатських повноважень та після їх припинення, зокрема, народному депутату України безпосередньо після закінчення строку його повноважень, на період його працевлаштування, але не більше одного року, забезпечувалася виплата матеріальної допомоги у розмірі заробітної плати з урахуванням усіх доплат та надбавок, яку отримують працюючі народні депутати України. У випадку навчання чи перекваліфікації народного депутата України після закінчення строку його повноважень забезпечувалася виплата відповідної матеріальної допомоги протягом двох років. Окрім того, у випадку неможливості працевлаштування, народному депутату України виплачувалася матеріальна допомога у розмірі 50 % від розміру заробітної плати з урахуванням усіх доплат та надбавок, які отримує працюючий народний депутат України, до досягнення ним пенсійного віку за умови, що трудовий стаж його перевищує 25 років для чоловіків і 20 років для жінок.

¹ Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#n368>

28 лютого 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус народного депутата України»², яким були скасовані зазначені фінансові виплати. Зауважимо, що у пояснювальній записці до законопроекту зазначалося, що його метою є скасування невинуватених переваг щодо надання чинним законодавством народним депутатам України, порівняно з іншими категоріями громадян, досягнення більшої соціальної справедливості³. Наразі питання пенсійного забезпечення, соціального захисту та збереження певних пільг народним депутатам України регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»⁴, Кодексом законів про працю України⁵ тощо.

У **Великій Британії** функціонує Незалежний орган з парламентських стандартів (IPSA)⁶, який виконує завдання, зокрема, щодо регулювання питань визначення фінансових витрат депутатів парламенту та надання їм фінансової допомоги у виконанні депутатських функцій, зокрема після припинення повноважень.

Відповідно до встановлених Правил щодо витрат на персонал та витрат членів парламенту⁷, депутати парламенту після закінчення строку їхніх повноважень мають право на отримання відповідних фінансових виплат. Зокрема, зазначені особи отримують фінансову допомогу у вигляді виплат на закриття офісу депутата, а також у разі припинення повноважень (LOOR). Виплата у разі припинення повноважень здійснюється протягом двох місяців, а фінансова допомога на закриття офісу члена парламенту надається протягом чотирьох місяців після припинення його повноважень.

Варто зазначити, що виплати у разі припинення повноважень та на закриття офісу можуть бути отримані депутатом парламенту, який не балотувався на новий строк або балотувався на новий строк, але не пройшов до складу нового парламенту. Зазначені фінансові виплати також може отримати депутат парламенту, який припинив депутатські повноваження у період роботи парламенту.

IPSA визначає процедуру надання фінансової допомоги.

У **США** відповідно до Конституції члени Конгресу мають право на отримання фінансової компенсації (стаття 1, Розділ 6 Конституції)⁸. Члени Конгресу отримують заробітну плату лише за період своєї діяльності у Конгресі. Після закінчення повноважень члену Конгресу не виплачується жодна фінансова

² Про внесення змін до Закону України «Про статус народного депутата України»: Закон України від 28.02.2014 № 836-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/836-18#n7>

³ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про статус народного депутата України» (щодо скасування пільг) від 12.12.2012 № 1075. Картка законопроекту. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45012

⁴ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>

⁵ Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

⁶ Welcome to IPSA. URL: <https://www.ipsaonline.org.uk/>

⁷ The Scheme of MPs' Staffing and Business Costs 2025-26. URL: https://assets.ctfassets.net/s90k6prbkeee/41fJrc580EjBrSYXPVa6i/3cc70395eb8dd47fe86f05c2232f33f1/IPSA_Scheme_2025-26.pdf

⁸ The United States Constitution. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution>

компенсація. Відповідно до загальних правил, що поширюються на всіх працюючих осіб у США, парламентарі після закінчення строку їхніх повноважень мають право тимчасово отримувати допомогу по безробіттю до моменту працевлаштування⁹.

Однак, законодавством встановлено низку пільг, які надаються членам Конгресу після закінчення строку їхніх повноважень, зокрема: пенсія соціального страхування та пенсія федерального службовця (FERS) на підставі відпрацьованих років і сум, які вони та їхні роботодавці сплачували до фондів соціального страхування¹⁰; медичне забезпечення¹¹; страхування життя тощо.

В *Австралії* питання надання фінансової допомоги членам федерального парламенту після припинення їхніх повноважень визначені Законом про ресурси парламентської діяльності¹². Відповідно до згаданого Закону Трибунал з питань винагороди (Remuneration Tribunal) ухвалює Рішення з питань винагороди¹³ та визначає види винагород, надбавок і виплат для працюючих членів федерального парламенту та тих, чий повноваження припинені. Зазначеним Рішенням встановлюються порядок фінансової виплати (наприклад, допомога на переселення (resettlement allowance), яка є одноразовою фінансовою допомогою у зв'язку з припиненням повноважень члена федерального парламенту).

Варто зазначити, що відповідно до Розділу 4.7 Рішення з питань винагороди, допомога також надається членам федерального парламенту, чий повноваження припинені не через їхню власну ініціативу, зокрема, у випадках втрати підтримки політичної партії, програшу на виборах та ліквідації виборчого округу унаслідок перерозподілу округів. Розмір допомоги залежить від типу мандата і тривалості парламентської служби. Так, сенатори від штатів, які мали мандат на повний парламентський строк і повноваження яких завершені, мають право на допомогу у розмірі базової зарплати строком на шість місяців. Інші сенатори мають право на допомогу у розмірі базової зарплати строком на три місяці.

У *Польщі* надання фінансової допомоги депутатам парламенту після припинення їхніх повноважень врегульовано Законом про виконання мандату депутата і сенатора¹⁴. Так, Законом передбачено надання парламентської вихідної допомоги, яка є одноразовою виплатою у зв'язку з припиненням публічних повноважень. Закон застосовується до депутатів обох палат – Сейму та Сенату, встановлює їхні права на визначає порядок отримання цієї допомоги у випадку, якщо вони не переобрані на наступний строк.

Для Маршала Сейму, Маршала Сенату, заступника Маршала Сейму, заступника Маршала Сенату встановлена винагорода після припинення їхніх

⁹ 26 U.S. Code, Title C, Chapter 23 - FEDERAL INCOME TAX ACT. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/subtitle-C/chapter-23>

¹⁰ 5 U.S. Code § 8402 - Federal Employees' Retirement System; exclusions. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/5/8402>

¹¹ HR3590 - Patient Protection and Affordable Care Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/3590/text>

¹² Parliamentary Business Resources Act 2017. URL: <https://www.legislation.gov.au/C2017A00037/latest/text>

¹³ Remuneration Tribunal (Members of Parliament) Determination 2024. URL: <https://www.remtribunal.gov.au/sites/default/files/2025-09/MP%202024%20-%20Compilation%20No.%205.pdf>

¹⁴ Ustawa z dnia 9 maja 1996 r.O WYKONYWANIU MANDATU POSŁA I SENATORA. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/mandat/kon6.htm>

повноважень відповідно до Закону про винагороду осіб, які займають керівні державні посади¹⁵. Ця винагорода виплачується протягом трьох місяці особам, які припинили виконання функцій внаслідок закінчення строку повноважень, з урахуванням тривалості служби (стаття 5).

У *Литві* система надання фінансової допомоги депутатам парламенту, повноваження яких завершені, врегульована Статутом Сеймасу Республіки Литви¹⁶. Статутом встановлено надання фінансової допомоги, яка надається після завершення повноважень депутата.

Член Сеймасу у разі завершення строку повноважень має право на фінансову допомогу в розмірі середньої місячної заробітної плати члена Сеймасу за кожен рік безперервного перебування на посаді члена Сеймасу, але не менше двох і не більше шести середніх місячних заробітних плат члена Сеймасу.

Фінансова допомога не виплачується, якщо член Сеймасу переобраний на наступний строк або якщо він визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі рішення суду, винесеного під час здійснення повноважень члена Сеймасу, а також у випадках, коли Конституційний суд дійшов висновку, що член Сеймасу порушив Конституцію Литовської Республіки та порушив присягу (стаття 15-5 Статуту).

У *Латвії* питання фінансової допомоги для депутатів Сейму у зв'язку з припиненням депутатських повноважень регулюється Законом про винагороду посадових осіб та працівників державних і муніципальних установ¹⁷. Відповідно до пунктів 11, 12 статті 17 згаданого Закону, якщо строк повноважень депутата припиняється одночасно з припиненням повноважень Сейму і депутат не був обраний до нового складу Сейму, він отримує одноразову допомогу, еквівалентну трьом місячним зарплатам.

Депутат Сейму, повноваження якого припиняються у зв'язку з поновленням повноважень депутата Сейму, який подав у відставку на період перебування на посаді Прем'єр-міністра, віцепрем'єр-міністра чи міністра, або на період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки у зв'язку з усиновленням дитини, а також відпустки у зв'язку з доглядом за дитиною, отримує одноразову допомогу у розмірі трьох місячних заробітних плат.

Депутат Сейму не має право на фінансову допомогу, якщо він подав заяву про вихід зі складу Сейму або був позбавлений депутатського мандату.

В *Естонії* відповідно до Закону про статус члена Рійгікогу¹⁸ встановлено порядок одноразової фінансової виплати членам парламенту у зв'язку з припиненням депутатських повноважень (§ 32). Розмір такої виплати залежить від тривалості виконання обов'язків депутата. Якщо член парламенту перебував на посаді менше одного року – йому виплачується сума, еквівалентна заробітній платі члена парламенту, але у розмірі, що не перевищує трьох місячних

¹⁵ Ustawa o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20230000624/T/D20230624L.pdf>

¹⁶ Statute of the Seimas of the Republic of Lithuania. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/eac9d4424d0b11f0a19dcea0bcc863ad>

¹⁷ Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/202273-valsts-un-pasvaldibu-instituciju-amatpersonu-un-darbinieku-atlidzibas-likums>

¹⁸ Riigikogu liikme staatuse seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/RKLS>

заробітних плат. Якщо член парламенту перебував на посаді більше одного року – йому виплачується сума у розмірі шести місячних заробітних плат члена парламенту. Якщо депутат добровільно склав повноваження, але був членом парламенту не менше одного року, то він має право на виплату у розмірі трьох місячних заробітних плат члена парламенту. Якщо депутат був переобраний до нового складу парламенту, він має право на отримання виплати у розмірі, яка пропорційна кількості днів між днем припинення повноважень парламенту попереднього скликання та днем складання присяги у складі парламенту нового скликання.

Одноразова фінансова виплата не надається у разі дострокового припинення повноважень депутата у випадку переходу на іншу державну посаду або якщо він визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі рішення суду.

У *Хорватії* відповідно до Закону про права та обов'язки депутатів хорватського Сабору¹⁹ депутат парламенту після припинення повноважень і до початку отримання заробітної плати на іншій роботі або до призначення пенсії за віком, згідно із загальними правилами, має право на фінансову допомогу протягом шести місяців із дня припинення виконання обов'язків у розмірі заробітної плати, отриманої ним в парламенті, а протягом наступних шести місяців має право на 50 % від суми цієї виплати.

Депутат парламенту, якому після припинення повноважень залишається менше року до набуття права на пенсійне забезпечення за віком, має право на виплати у розмірі його заробітної плати, отриманої у парламенті до отримання пенсії, але не більше ніж на один рік.

Депутат парламенту, який здійснював свої повноваження менше одного року, але більше трьох місяців, має право на виплати протягом 6 місяців після припинення повноважень. Перші три місяці виплати здійснюються у розмірі його заробітної плати за місяць, наступні три місяці виплачується 50 % від розміру його заробітної плати за місяць.

Фінансова допомога не надається депутату парламенту у разі дострокового припинення ним повноважень до припинення повноважень парламенту, визнання його винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі рішення суду, отримання пенсії або іншого доходу.

У *Чехії* фінансова допомога депутату парламенту після припинення повноважень передбачена Законом про заробітну плату та інші належні виплати, пов'язані з виконанням функцій представників державної влади та деяких державних органів, а також суддів і депутатів Європейського Парламенту²⁰.

Фінансова допомога надається депутату парламенту після припинення повноважень протягом трьох місяців, якщо депутат не має іншої фінансової допомоги, встановленої законодавством. Виплата здійснюється за умови, що

¹⁹ Zakon o pravima i dužnostima zastupnika u Hrvatskom saboru. URL: <https://www.zakon.hr/z/462/zakon-o-pravima-i-duznostima-zastupnika-u-hrvatskom-saboru>

²⁰ Zákon o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-236>

особа після припинення повноважень депутата не обіймає іншу державну посаду.

У *Словаччині* фінансова допомога надається депутату парламенту після припинення повноважень відповідно до Закону про ставки заробітної плати деяких конституційних посадовців²¹.

Депутат парламенту після припинення повноважень має право на фінансову допомогу у розмірі заробітної плати протягом двох місяців у разі, якщо його повноваження тривали не менше п'яти місяців.

Якщо депутат переобраний до нового складу парламенту або його обрано до Європейського Парламенту, він не має права на отримання фінансової допомоги. Фінансова допомога також не надається у разі визнання його винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі рішення суду.

Висновки

Аналіз законодавчого регулювання надання фінансової допомоги депутату парламенту після припинення повноважень в державах-членах Європейського Союзу, Великої Британії, Австралії та США свідчить про певну схожість та відмінність підходів.

У Великій Британії та Австралії процедуру надання фінансової допомоги депутатам парламенту після закінчення строку їхніх повноважень визначають спеціальні органи шляхом ухвалення відповідних рішень або правил (Трибунал з питань винагороди (Remuneration Tribunal) та Незалежний орган з парламентських стандартів (IPSA)).

У державах-членах Європейського Союзу, як правило, надання фінансової допомоги депутату парламенту після припинення повноважень здійснюється на підставі спеціальних законів (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Чехія, Хорватія).

У США члени Конгресу не мають права на отримання фінансової допомоги після припинення повноважень, а отримують заробітну плату лише за період своєї діяльності у Конгресі. Після закінчення строку їхніх повноважень, вони мають право на загальних засадах на отримання тимчасової допомоги по безробіттю до моменту працевлаштування.

Фінансова допомога не надається депутату парламенту у разі дострокового припинення ним повноважень до припинення повноважень парламенту, визнання його винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі рішення суду (Хорватія, Словаччина, Естонія, Литва).

Якщо особа після припинення повноважень депутата обіймає іншу державну посаду – фінансова допомога також не надається (Хорватія, Естонія).

У разі переобрання депутата до нового складу парламенту або обрання до Європейського Парламенту, він не має права на отримання фінансової допомоги (Словаччина).

²¹ NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 21. apríla 1993 o platových pomeroch niektorých ústavných činiteľov Slovenskej republiky. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/120/?ucinnost=14.08.2025>

Депутат парламенту втрачає право на фінансову допомогу, якщо він був позбавлений депутатського мандату (Латвія).

У разі отримання пенсії або іншого доходу депутат парламенту після припинення повноважень не має права на фінансову допомогу. Депутат парламенту, якому після припинення повноважень залишається менше року до набуття права на пенсійне забезпечення за віком, має право на виплати у розмірі його заробітної плати, отриманої у парламенті до отримання пенсії, але не більше ніж на один рік (Хорватія).

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*